

ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน
ตำบลกะแต อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Participation Strategies for Mangrove Forest
Conservation at Kadae Sub-District
Kanchanadit District Suratthani Province

กมลชนก บัวบาน ¹
ภมรรัตน์ สุธรรม ²
จตุพล ชูจันทร์ ³

Kamolchanok Buaban
Pamonrat Sutum
Jatupol Choochan

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ตำบลกะแต อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน โดยใช้กระบวนการประชุมเพื่อสร้างขนาดร่วมกัน มีกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนหัวหน้าครอบครัวที่มีครัวเรือนติดป่าชายเลน จำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ความถี่ ค่าร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมที่มีค่ามาก คือ ระดับการมีส่วนร่วมในระดับการวางแผน ซึ่งใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมในระดับการศึกษาปัญหา และระดับการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตามและประเมินผล ที่มีค่าต่ำสุด แต่อย่างไรก็ตามทุกระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับการแปลความหมายว่าอยู่ในระดับที่ดีทุกรายการ ผลการพัฒนายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน พบว่า ได้ยุทธศาสตร์การฝึกอบรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

³ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ซึ่งมีโครงการดังนี้ โครงการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรักป่าชายเลน โครงการให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนแก่เยาวชนและสร้างเยาวชนในพื้นที่ให้เป็นนักอนุรักษ์ในอนาคต และโครงการทำสื่อในการประชาสัมพันธ์แนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้กับคนในและนอกชุมชนได้รับความรู้ความสนใจเกี่ยวกับป่าชายเลน

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์ การมีส่วนร่วม อนุรักษ์ป่าชายเลน

Abstract

The purposes of this research were to study the level of people's participation in mangrove forest conservation at Kadae Sub-district, Kanchanadit District, Surat Thani Province and to develop strategies of people's participation in mangrove forest conservation by using a Future Search Conference (FSC) method. The samplings were 40 people including head of family or representative of the family living at the mangrove forests areas. Data were analyzed by statistic, frequency, percentage and content analysis.

The result showed that the participation level of average mean was high which could be ranked from planning demonstrated which was relatively closed to working performance which showed; then, the level of study of the problems showed. The participation in the follow up and evaluation was the lowest. However, the participation of the people overall was at the high level. The study found that the training strategies for mangrove forest conservation were as followed; the project for awareness raising, youth for future mangrove forest conservation and publicity for mangrove forest conservation.

Keywords : Strategies, Participation, Mangrove Forest Conservation

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ และเกาะต่างๆ อย่างสมบูรณ์ เป็นแนวยาวตลอดตั้งแต่ภาคตะวันออก ภาคกลาง ลงไปจนสุดภาคใต้ ป่าชายเลนส่วนใหญ่จะมีมากทางภาคใต้ด้านทะเลอันดามัน ประมาณ 1,103,037 ไร่ ส่วนภาคใต้ฝั่งตะวันออก มีประมาณ 206,407 ไร่ ภาคตะวันออกมีประมาณ 128,469 ไร่ และบริเวณอ่าวไทยตอนบนมีป่าชายเลนน้อยมาก ประมาณ 88,072 ไร่ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2553) ปัจจุบันป่าชายเลนมีจำนวนลดลงอย่างน่าใจหายทั้งที่ป่าชายเลนนั้น มีความสำคัญต่อระบบนิเวศเป็นอย่างมาก ป่าชายเลนนั้นมีระบบนิเวศที่มีคุณค่ามหาศาล และมีความสำคัญต่อมนุษย์หลายรูปแบบ ซึ่งถือเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์น้ำเป็นแหล่งที่ตัวอ่อนของสัตว์น้ำพวกกุ้ง หอย ปู ปลา เข้ามาอาศัย ร่มเงาและหาอาหาร ป่าชายเลนจึงเป็นแหล่งอนุบาลของสัตว์น้ำที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศทะเลไทยมากที่สุด คุณประโยชน์ที่เห็นเด่นชัดของป่าชายเลนอีก ก็คือ การใช้ประโยชน์จากไม้ชายเลนเพื่อการเผาถ่าน รวมทั้งทำหน้าที่เสมือนเขื่อนป้องกันคลื่นลมจากทะเลที่สามารถข่มแซมตนเองได้เมื่อได้รับความเสียหายจากพายุป่าชายเลนจะช่วยป้องกันความรุนแรงของพายุจนไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์ แต่สาเหตุสำคัญที่ทำให้ป่าชายเลนนั้นมีจำนวนลดลงนั้น เนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อผลประโยชน์จากกิจกรรมอื่นส่วนตน เช่น การขยายชุมชน การทำเหมืองแร่ การสร้างถนน การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม สาเหตุสำคัญของการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องจากการตื่นตัวในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงกุ้ง เนื่องจากเป็นอาชีพที่มีผลตอบแทนการลงทุนค่อนข้างสูง และมีระยะคืนทุนสั้นทำให้ธุรกิจการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยมีเนื้อที่เลี้ยงเพิ่มขึ้นจาก 162,725 ไร่ เป็นประมาณกว่า 600,000 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 64.30 ของพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกทำลายทั้งหมด ส่วนการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจกรรมอื่น เช่น การทำเหมืองแร่ การทำนาเกลือ การทำเกษตรกรรม การขยายตัวของชุมชน การสร้างท่าเทียบเรือ การสร้างถนน และสายส่งไฟฟ้า การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม และการขุดลอกร่องน้ำ มีการขยายตัวไม่มากนัก ประมาณ 328,581 ไร่ หรือคิดเป็นเพียงประมาณร้อยละ 35.70 ของเนื้อที่ป่าชายเลนที่ถูกทำลายทั้งหมด (กรมประมง, 2553) จากปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน

ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดน้อยลง และส่งผลให้เกิดปัญหาต่อระบบสังคมเพราะมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันเป็นวงจร หากสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ไปด้วย ผลกระทบที่มีต่อประชาชนที่อาศัยในบริเวณป่าชายเลน ซึ่งการดำรงชีวิตต้องพึ่งพาป่าชายเลน ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การว่างงาน ขาดรายได้ เลี้ยงครอบครัว มีหนี้สิน บางครั้งหันไปลักลอบตัดไม้ทำลายป่ากลายเป็นปัญหาเชื่อมโยงไม่จบสิ้น ดังนั้น การอนุรักษ์ป่าชายเลนนอกจากจะต้องใช้ระบบการจัดการป่าชายเลนที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันเป็นไปตามหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแล้ว การเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในท้องถิ่นก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เราจึงควรช่วยกันอนุรักษ์ป่าชายเลนของประเทศไทย ซึ่งเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศให้คงอยู่ต่อไป (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2553 : 50)

พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่ตั้งแต่บริเวณท้องที่อำเภอไชยา อำเภอลำตาบาก อำเภอพุนพิน อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอเมือง และอำเภอดอนสัก รวม 6 อำเภอ ตามชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก มีความยาวถึง 156 กิโลเมตร จากข้อมูลผลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2550 พบว่า มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น จำนวน 76,408 ไร่ กระจายอยู่ตามท้องที่อำเภอต่างๆ สาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าชายเลนลดลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรม รวมถึงกิจกรรมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งซึ่งได้บุกรุกเข้าไปในพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งพบมากในพื้นที่อำเภอดอนสัก และอำเภอกาญจนดิษฐ์ โดยพื้นที่ดังกล่าวอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลหรือปากน้ำ ส่งผลให้ป่าชายเลนลดน้อยลง สัตว์น้ำทางทะเลไม่มีแหล่งอนุบาลสัตว์ จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และฟื้นฟู ป่าชายเลนอย่างเร่งด่วน โดยให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนสืบต่อไป (เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี, 2556)

ตำบลกะแดะ เป็นตำบลเก่าแก่และเป็นตำบลที่เป็นที่ตั้งของที่ว่ากล่าวอำเภอ กาญจนดิษฐ์ ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมือง นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ แบ่งการปกครองเป็น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกะแดะ บ้านดอนยา บ้านวัดถนน บ้านนาตรอก

บ้านพ่วง บ้านไร่หลวง บ้านปากกะแต๊ะ บ้านหนองสวน และบ้านท่าช้าง ทิศเหนือจรดอ่าวไทย ทิศใต้จรดตำบลข้างขวาและกรูด ทิศตะวันออกจรดตำบลพลายวาส ทิศตะวันตกจรดตำบลตะเคียนทอง มีจำนวนครัวเรือน 3,168 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 9,250 คน เป็นชาย 4,536 คน เป็นหญิง 4,714 คน โดยตำบลกะแต๊ะมีเนื้อที่ประมาณ 17,266 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 7,000 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอกาญจนดิษฐ์, 2555) ตำบลกะแต๊ะเป็นพื้นที่หนึ่งที่ทำลายป่าชายเลน โดยการบุกรุกทำนาแก้งและการลักลอบตัดไม้ ทำให้ปริมาณป่าชายเลนลดน้อยลงส่งผลกระทบต่อให้ปริมาณสัตว์น้ำในธรรมชาติลดน้อยลง จากปัญหาข้างต้น ส่งผลกระทบต่อให้ประชาชนในตำบลกะแต๊ะมีรายได้จากการประกอบอาชีพต่ำหรือไม่มีอาชีพ เนื่องจากพื้นที่ตำบลกะแต๊ะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพประมงและโดยส่วนมากแล้วประชาชนประกอบอาชีพประมงมาหลายสิบปี เมื่อปริมาณสัตว์น้ำลดลง ในปัจจุบันการออกทำการประมงในแต่ละครั้งต้องใช้ต้นทุนสูง เนื่องมาจากราคาน้ำมันสูงขึ้นและผลผลิตจากการทำประมงลดลงจึงทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรสัตว์น้ำเกิดการกระทำผิดกฎหมาย เช่น การใช้ยาเบื่อเมา การใช้ระเบิด การลักลอบตัดไม้ป่าชายเลน จากสภาพปัญหาดังกล่าว ได้มองเห็นถึงปัญหาและความเดือดร้อนของชาวประมงจึงมีการให้ความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ ความรู้ด้านกฎหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันโดยเฉพาะป่าชายเลน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ามีประโยชน์ต่อทรัพยากรอื่นๆ ถ้าถูกทำลายหรือใช้ประโยชน์ผิดวิธี อาจทำให้ป่าชายเลนมีสภาพเสื่อมโทรมหรือหมดไปจะส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน ตำบลกะแต๊ะและเกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย (ดวงพร ไชยชนะ, 2555)

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ตำบลกะแต๊ะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยหวังว่าการมีส่วนร่วมจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้และนำยุทธศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นไปใช้พัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ตำบลกะแต๊ะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และ ศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ หัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนหัวหน้าครอบครัว ในพื้นที่ ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 360 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 40 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือน มกราคม - ธันวาคม 2556 ระยะเวลา 12 เดือน เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action Research)

เครื่องมือการวิจัย

เป็นแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอนตามวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ดังต่อไปนี้ การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชน มีวิธีการศึกษาตามเอกสาร (documentary research) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และการอนุรักษ์ป่าชายเลน

การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยใช้เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference : F.S.C)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

1. ทำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยไปยังนายกองค์การบริหารส่วนตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

3. ประสานงานอย่างต่อเนื่องกับนายก อบต. และหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนหัวหน้าครอบครัว ตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

4. นำแบบสัมภาษณ์มาตรวจความสมบูรณ์และดำเนินการ เพื่อเตรียมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการประชุมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C) มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยการสรุปข้อมูลแบบภาพรวม ในการสร้างอนาคตร่วมกัน เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาร่วมกันทำงานโดยการนำประสบการณ์ของแต่ละบุคคลมาสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในเรื่องการทำยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และได้แนวทางปฏิบัติรวมไปถึงวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่มโดยมีจิตสำนึก พันธสัญญาร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ใช้อนาคตร่วมกัน เป็นจุดประสงค์ที่เต็มไปด้วยความหวังในการทำงานแทนการใช้ปัญหา และแก้ไขปัญหาในการทำงานซึ่งมักทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งประยุกต์ใช้ 10 ขั้นตอน โดยแบ่งเป็นขั้นตอนที่ 1 - 2 เป็นขั้นตอนช่วงอดีต ขั้นตอนที่ 3 - 6 เป็นขั้นตอนปัจจุบัน และขั้นตอนที่ 7 - 10 เป็นขั้นตอนช่วงอนาคต

สรุปผลการวิจัย

อดีต

1. เส้นแบ่งเวลา และการวิเคราะห์ (เข้าใจ) อดีต การอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลกะแตะในอดีตสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ด้านเศรษฐกิจ ในอดีตมีความสมบูรณ์ประกอบไปด้วยสัตว์น้ำและสัตว์บกหลายชนิด ส่วนด้านพันธุ์ไม้ป่าชายเลนต่างๆ ก็มีหลากหลายชนิด มีการแปรรูปอาหารเก็บไว้ใช้ในครัวเรือน ด้านสังคมและวัฒนธรรม ไม่ต้องไปทำมาหากินต่างถิ่น ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนต่างถิ่น ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ไม่มีความขัดแย้งกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย มีประเพณีการสวดตอน (สวดหมู่บ้าน) ในเดือน 6 ด้านการเมือง การปกครอง ชีวิตผูกพันกับผู้นำชุมชน (กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน) ดูแลประชาชนแบบเครือญาติ ทำให้โจรผู้ร้ายลดน้อยลง เมื่อมีปัญหาจะตีเกราะแจ้งให้ชาวบ้านมาช่วยกัน ด้านการพัฒนา รู้จักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในชุมชน ชุมชนมีความเข้าใจชีวิตของคนในชุมชน เลือกแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2. การหยั่งเห็น ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมของการอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลกะแตะวิเคราะห์ได้ว่า เพราะมีประชากรเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการใช้ทรัพยากรป่าชายเลนมากขึ้น มีการใช้วัสดุในครัวเรือนที่ไม่ใช้วัสดุทำมาจากธรรมชาติที่สามารถย่อยสลายได้ง่าย ซึ่งต่างกับอดีตที่ส่วนใหญ่ใช้วัสดุที่มีตามธรรมชาติย่อยสลายได้ง่าย ในอดีตความสามัคคีมีให้เห็น แต่ปัจจุบันหาความสามัคคีได้ยากมากขึ้น ความเห็นแก่ตัวเข้ามาแทนที่ การพบปะพูดคุยเป็นเรื่องที่ดี เพื่อได้ข้อคิดนำไปสู่การแก้ปัญหาการอนุรักษ์ อยากให้หน่วยงานทางราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น อบต. เข้ามาดูแลให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าที่เป็นอยู่ และการให้ความรู้แก่คนในชุมชนเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้มากขึ้น เพื่อให้การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ปัจจุบัน

3. แผนที่ความคิด ผู้วิจัยได้นำผลการประชุมในการวิเคราะห์การอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลกะแตะ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ด้าน ด้วยกันสรุปผลนำเสนอ ได้ดังนี้

3.1 ด้านเศรษฐกิจ ต้องมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการอนุรักษ์ และมีอาชีพรองรับผู้ที่เข้าร่วมเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลน

3.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีการอนุรักษ์ประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น มี่งาน ขอบคุณเลเท่าหัววัน

3.3 ด้านการเมืองการปกครอง หน่วยงานส่วนท้องถิ่น (อบต.) นอกจกการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนค้นหาทางเลือกเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูป่าชายเลนประสานการประชาสัมพันธ์ การจัดการ ฝึกอบรม การติดตามและการแสวงหาความร่วมมือจากชุมชน เพื่อค้นหารูปแบบนาร่องที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

3.4 ด้านพัฒนา จัดตั้งชุดเฝ้าระวังป้องกันและปราบปรามการบุกรุกป่าชายเลน จัดทำ walkway ศึกษาธรรมชาติตามแนวเขตป่าเลน อบรมให้ความรู้กับเยาวชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีการปลูกป่าชายเลนในวันสำคัญต่างๆ

4. มุมมองของผู้เกี่ยวข้อง การอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลกะแดะ สังคมความเป็นอยู่ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ค่อยดี สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายมากขึ้น การแย่งชิงผลประโยชน์มากขึ้นไปด้วย การมีส่วนร่วมในชุมชนน้อย

5. ความภูมิใจและความเสียใจ ทบทวนเหตุการณ์ที่มีผลการอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลกะแดะ โดยสามารถจัดลำดับและวิเคราะห์ ได้ดังนี้

ความภูมิใจ ได้มีการอนุรักษ์ป่าชายเลนในตำบลกะแดะ เช่น การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยมีการตั้งคึกตาของชาวประมงชายฝั่ง โดยการปล่อยปลาตัวเล็กและปลาที่กำลังวางไข่คืนสู่ธรรมชาติ อีกทั้งไม่ทิ้งคราบน้ำมันลงในทะเลและป่าชายเลน เพราะน้ำมันส่วนที่เหลือสามารถนำกลับมาใช้ทำไม้ การอนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่าชายเลนให้คงอยู่สามารถเป็นสถานที่พักผ่อนของผู้มาเยือนในการเยี่ยมชมธรรมชาติป่าชายเลน โดยมีกิจกรรมล่องเรือดูหิ่งห้อยยามค่ำคืนและดูทัศนียภาพสองฝั่งคลอง สำหรับพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมหลังจากมีการบุกรุกทำลาย ก็จะร่วมแรงร่วมใจกันปลูกป่าทดแทนขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่อไป

ความเสียใจ เสียใจที่ป่าชายเลนถูกทำลายและการบุกรุกมากขึ้น มีการใช้เครื่องมือผิดประเภทในการประกอบอาชีพยังมียอยู่ ภาครัฐไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เมื่อมีการแจ้งผู้กระทำผิดแล้วยังเพิกเฉยไม่ดำเนินการ องค์กรในท้องถิ่นไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควร มีคนบางคนในชุมชนก็ไม่ให้ความร่วมมือ และก็ยังมีการแย่งชิงผลประโยชน์กัน เช่น พวกอวนรุน อวนลาก เบื่อปู เบื่อปลา เป็นต้น

6. การสังเคราะห์ ความต้องการในการอนุรักษ์ป่าชายเลนตำบลกะแตะในอนาคต
สามารถแบ่งได้เป็นข้อๆ ได้ ดังนี้

- 6.1 จัดตั้งกลุ่มชุมชนการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยชุมชน เพื่อชุมชน
- 6.2 จัดระบบบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือนและเจ้าของกิจการภาคธุรกิจ
- 6.3 ประชาสัมพันธ์ (เสียงตามสาย) เพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
แก่เยาวชน ชุมชน ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน
- 6.4 ออกกฎระเบียบของชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- 6.5 ร่วมกันจัดกิจกรรมทุกภาคส่วนปลูกป่าชายเลนและคืนสัตว์น้ำให้ป่าชายเลน
ในวันสำคัญๆต่างๆ
- 6.6 สร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้เป็นปึกแผ่นและทำการอย่างจริงจัง
- 6.7 สร้างกลุ่มเครือข่ายการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ใกล้เคียง

อนาคต

7. การทำเป็นละคร สมาชิกร่วมกันจินตนาการข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์แล้ว
ช่วยกันถ่ายทอดออกไปในรูปของบทสัมภาษณ์
8. การนำเสนอละคร แต่ละกลุ่มนำเสนอละคร เพื่อให้ผู้ชมจับประเด็นแล้วบันทึก
เป็นข้อมูลเก็บไว้ใช้วางแผนทำงานในช่วงต่อไป
9. ความคิดเห็นร่วม สมาชิกทุกคนร่วมกันพิจารณาค้นหาความคิดเห็นร่วม
10. แผนปฏิบัติการกลุ่มสนใจ สมาชิกที่สนใจประเด็นเดียวกันมารวมกลุ่มเป็นกลุ่ม
สนใจ เขียนแผนปฏิบัติการ สร้างยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
ของประชาชนตำบลกะแตะ ซึ่งมีโครงการดังนี้ โครงการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกให้
ประชาชนรักป่าชายเลน โครงการให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนแก่เยาวชน
และสร้างเยาวชนในพื้นที่ให้เป็นนักอนุรักษ์ในอนาคต และโครงการทำสื่อในการประชาสัมพันธ์
แนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้กับคนในและนอกชุมชนได้รับความรู้ความสนใจ
เกี่ยวกับป่าชายเลน แล้วนำเสนอในที่ประชุมรวม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของ
ประชาชน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาทางด้าน พบว่า ทั้งด้านการศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การตรวจสอบติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากประชาชนในชุมชนพึ่งพาตนเอง ในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งซึ่งสร้างรายได้จำนวนมาก ในระยะเวลาอันสั้น และยังไม่เห็นถึงประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับหากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ เนื่องจากขาดการณรงค์ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเมื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน พบว่า ปัจจัยด้านเพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ทั้งนี้เนื่องมาจากประชากรที่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เกิดใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชายเลนในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตมาเป็นเวลานาน จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนทรัพยากรของท้องถิ่น จึงให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศกร ชุมเปีย (2550 : 35) ศึกษาการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนซึ่งขั้นตอนการอนุรักษ์ในระดับมากที่สุด และพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้แก่ ไม่มีความรู้เพียงพอ ไม่มีเวลา ไม่มีผู้นำชุมชนในการดำเนินกิจกรรมมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เกรงกลัวผู้มีอิทธิพลเจ้าหน้าที่ไม่ให้ความร่วมมือ และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

จากผลการวิจัยดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การใช้เทคนิคการสร้างอนาคตร่วมกัน ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนตำบลกะแดะ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือ สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมให้ความสนใจร่วมการประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดสามารถรวมกลุ่มกันได้เป็นอย่างดี ช่วยกันแสดงความคิดเห็น ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทบทวน ย้อนอดีต วิเคราะห์ปัจจุบันและเชื่อมโยงอนาคต แสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สำหรับการนำเสนอผลการประชุมโดยตัวแทนไม่มีการผูกขาดการนำเสนอ มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการนำเสนอความคิดเห็นของสมาชิกอย่างทั่วถึง และหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนตลอดจนวิทยากรมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน ผู้เข้าร่วมประชุมอยากให้มีการจัดประชุมในลักษณะนี้อีก จะเห็นได้ว่า ประชาชนตำบลกะแดะมีความกระตือรือร้นและ ความรับผิดชอบ มีความรู้สึกรักถิ่นที่อยู่ของตน ซึ่งถ้าหากความรู้สึกนี้อยู่กับประชาชนตำบลกะแดะอย่างเหนียวแน่น คาดว่า กิจกรรมหรือโครงการ

การฝึกอบรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองจะต้องประสบความสำเร็จแน่นอน และผลการศึกษาที่สอดคล้องกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประชุมแบบการสร้างานาคร่วมกันของ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2552 : 218 - 223) ที่กล่าวไว้ว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประชุมแบบการสร้างานาคร่วมกันนั้น คือ สมาชิกทุกคนเห็นภาพรวมเป็นภาพเดียว เกิดวิสัยทัศน์อนาคตร่วมกันที่เต็มไปด้วยความหวังและพันธสัญญา ร่วมกัน สมาชิกทุกคนเกิดความตระหนักได้แลกเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ร่วมกัน เป็นการขยายเครือข่ายสัมพันธ์ภาพที่ดี เข้าใจ เห็นใจคุณค่าซึ่งกันและกัน ซึ่งผลจากการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนตำบลกะแตะนั้น สามารถใช้เป็นรูปแบบหนึ่งในการพัฒนาในเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นหมายถึงประโยชน์ที่ได้รับของชุมชนนี้และชุมชนอื่นๆ อีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. เจ้าหน้าที่ของ อบต. ควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนบุคลากรเพื่อดำเนินการปฏิบัติงานร่วมกับประชาชน
2. ประชาชนตำบลกะแตควรปลูกฝังให้ลูกหลานมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน
3. ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลน ควรมีบทบาทในด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้เข้มแข็งมากกว่านี้ โดยเฉพาะการออกกฎระเบียบในการเข้าใช้ประโยชน์ป่าชายเลนและบทลงโทษแก่ผู้บุกรุกทำลายป่าชายเลน เพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนให้สมบูรณ์และใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบุกรุกป่าชายเลนของนายทุน ผู้ประกอบการซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นสาเหตุของการบุกรุกทรัพยากรป่าชายเลน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการป้องกันและควบคุมทรัพยากรป่าชายเลนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ควรมีการวิจัยและพัฒนาความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน องค์กรปกครองท้องถิ่น และประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เพื่อให้การอนุรักษ์ป่าชายเลนครอบคลุมกว้างขวาง และเป็นเครือข่ายกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2553). **ความรู้เรื่องป่าชายเลน**. กรุงเทพฯ :
คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (2553). **ภาพถ่ายดาวเทียมและการสำรวจการใช้
ประโยชน์ภาคพื้นดิน (Online)** สืบค้นได้จาก : [http://dmcr2014.dmcr.
go.th/bookRead.php](http://dmcr2014.dmcr.go.th/bookRead.php). [2553, กันยายน 20].
- กรมประมง. (2553). **สถิติการประมงแห่งประเทศไทย 2553**. กรุงเทพฯ : กรมประมง
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ดวงพร ไชยชนะ. (2555). **ฐานข้อมูลอำเภอกาญจนดิษฐ์ (Online)** สืบค้นได้จาก :
<http://kanchanadit.suratthani.doae.go.th/index.htm>. [2555, สิงหาคม 13].
- เทศบาลนครสุราษฎร์ธานี. (2556). **แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2556 - 2558) (Online)**
สืบค้นได้จาก : [http:// suratcity.go.th](http://suratcity.go.th). [2556, พฤศจิกายน 7].
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2552). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**.
กรุงเทพฯ : ริชแมกซ์ อินเทอร์เน็ตพรีน.
- พงศกร ชุมเปีย. (2550). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบล
บางนายสี อำเภอดงตาล จังหวัดพังงา**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานเกษตรอำเภอกาญจนดิษฐ์. (2555). **แผนพัฒนาตำบลกะแดะ (Online)**
สืบค้นได้จาก : <http://kanchanadit.suratthani.doae.go.th>. [2555, ตุลาคม 2].

